

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje i Zelina)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Gradskog muzeja Bjelovar

Glavni i odgovorni urednik: Goran Jakovljević

Tehnički urednik: Željko Vukčević

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar), Miroslav Klemm (Varaždin), Smiljka Marčec (Čakovec), Rastko Pražić (Kutina) i Antun Stišćak (Koprivnica)

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Gradski muzej Bjelovar

Za nakladnika: Božidar Gerić

Tisak: COLORPRINT Bjelovar

Broj 13 - ožujak 1990.

God. XIII.

Naklada: 900 komada

Naslovna stranica: Keltski novac iz Ribnjačke kraj Bjelovara, 1. st. pr.n.e.

A-990/92

koji s unutarnje strane ima svijetlu valovnicu ispod koje je vjerojatno biljni motiv - T.1.4). Ovakvim kasnim posudama i tehnikama nalazimo analogije i kod nas u Koprivnici, ali su negdje datirani i malo ranije.⁸ Do daljnega, ipak, budući da nemamo dokaze za ranije pojavljivanje takvoga posuda kod nas, ostajemo kod kasne datacije.

Rezimirajući, premda raspoložemo s malo materijala a teren još nije dobro u širinu rekognosciran, a kamoli kopan, možemo s oprezom pretpostaviti da je Gergeljev mlin izrazito zanimljiva lokacija na kojoj vjerojatno postoji kontinuitet od otprilike 8. ili 7. stoljeća pr.n.e. do 16. stoljeća, vremena nesigurnosti turskih pljačkaških pohoda.

Bilješke:

1. Kartu uz ovaj tekst izradio Vladimir Kolarek iz MGK, a T.1 Z. Marković. Mlin se rijetko spominje u literaturi; tako v. npr. F. Horvatić, Podravski zbornik 83, Koprivnica 1983, 181; D. Rendić, Glas Podravine, Koprivnica, br. 50, 22. 12. 1989, str. 5; nalazi su spomenuti i u skedama kod Z. Marković,

Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske, MDSZH 1990. (u tisku)

2. K. Dočkal, Zbornik Muzeja grada Koprivnice 8, Koprivnica 1953, 113 i d.

3. O kamengradskoj utvrdi v. Z. Demo, Podravski zbornik 84, Koprivnica 1984, 320 i d.; također N. Klaić, Koprivnica u srednjem vijeku, Biblioteka Podravskog zbornika 19, Koprivnica 1987, 81 i d.

4. Za Farkašić v. Z. Marković, Podravski zbornik 82, 1982, T.7:15; za Delove: Z. Marković, Podravski zbornik 80, 1980, T.2 na str. 327: 10, 11, 13, kao i Z. Marković, Podravski zbornik 84, T.4:5; za Vlajslav: Z. Marković, Podravski zbornik 88, 1988, T.6:4,5

5. Vlajslav: Z. Marković, Podravski zbornik 88, T.6:7,8; Delovi: Z. Marković, Podravski zbornik 84, T.7:7,13,14

6. Kamengrad: Z. Marković, Podravski zbornik 87, 1987; Starigrad: S. Kolar, Podravski zbornik 76, 1976, 110

7. Npr. Z. Marković, Podravski zbornik 84, 1984, T.11:1,3

8. Koprivnički i kamengradski nalazi ovoga tipa nisu objavljeni; za oker goličku keramiku postoje brojne analogije u Našicama: v. npr. I. Mažuran, Osječki zbornik 5, Osijek 1956, 117, T.7:1,3, T.8:1-4; također: B. Polla, Bratislava, (zapadne) suburbium, Fontes, Bratislava 1979, 127-132; za olovnu caklinu u Evropi, najranije u 13. st. v. ELU 3, Zagreb 1964, 164.

Marina ŠIMEK, Gradski muzej Varaždin

Terminološki rječnik – preduvjet kompjuterizacije u arheologiji

Općenito

Kao što je Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske gotovo spontano i logično proizašao iz prethodnog projekta Sekcije arheologa i preparatora MDSZH (velika zajednička izložba i katalog), tako i privođenje kraju Registra nenametljivo povlači za sobom slijedeći korak. Zahvaljujući naime nekim iskustvima stečenim u toku opsežnog i dugotrajnog rada na Registru, te uvažavajući potrebu ujednačavanja kvantitete i kvalitete informacija o muzejskom predmetu, zaključili smo da šarolikost i neujednačenost podataka i termina korištenih kod inventarizacije predstavlja priličnu prepreku u korištenju podataka (bilo zbog znanstvene obrade, izrade kataloga, organizacije međumuzejskih izložbi, izdavanja zajedničkih publikacija). Pošto ipak postajemo svjesni neminovnosti - jer računari

i AOP ulaze polako, ali sve sigurnije u naše muzeje, galerije i zbirke, jasne su i sve prednosti definiranja MUGIS-a (Muzejsko-galerijski informacijski sustav; MUZEOLOGIJA 25, 1987). Međutim, da bi se uopće moglo početi s ujednačavanjem u dokumentiranju muzejskih predmeta potreban nam je, u arheologiji svakako, a vjerojatno i u drugim disciplinama, osnovni priručnik – terminološki rječnik.

Upravo bismo početkom rada na terminološkom rječniku označili naš slijedeći zajednički projekt. Iako izrada ovakvog priručnika predstavlja dugotrajan rad, ipak će svaka skupina definiranih termina obrađivanih prema određenim manjim tematskim cjelinama značiti napredak, korak naprijed u sadašnjoj sveopćoj šarolikosti naših muzejskih dokumentacija, osobito knjiga inventara.

Svi članovi Sekcije uključit će se u rad na rječniku uglavnom u okviru svojih planiranih i uobičajenih poslova, ali uz obavezu da prijedlozima i primjedbama doprinose kvaliteti ovog projekta, dakle da ga permanentno dograđuju, te da zajednički usvojene termine koriste kod izrade muzejske dokumentacije (bez obzira na vrstu), kod obrade i objave određenih tematskih cjelina.

Prva tema

S namjerom da odmah, u samom početku u projekt uključimo sve članove Sekcije, odlučili smo da izrada terminološkog rječnika započne s temom ili cjelinom **lasinjska kultura**. Lasinjska kultura je, kao što je poznato eneolitska manifestacija prisutna na cijelom prostoru sjeverozapadne Hrvatske, pa se u gotovo svakom od naših depoa čuvaju i predmeti ove kulture. Tako će svaki od suradnika, zahvaljujući učestalom i neposrednom kontaktu s lasinjskim materijalom moći kreativno sudjelovati u izradi rječnika. Nakon terminološke obrade svih aspekata pokretnih nalaza ove kulture definirat će se i pojedine kategorije koje ne ulaze u okvire pojma predmet, odnosno muzejski predmet, ali su s njim u najužoj vezi (npr. podaci koji se odnose na uvjet nalaza). Po završetku obrade tematske jedinice **lasinjska kultura** odredit će se slijedeća cjelina. Ovisno o složenosti posla, tempu rada i stečenim iskustvima, ona se može modificirati s obzirom na kompleksnost: cjelina može biti definirana npr. kao **neolit**, ali i kao uži segment – **korenovska kultura**. Ono što na prvi pogled djeluje kao nedostatak, a to je definiranje i obrada samo onih pojmova koji se odnose na arheološke nalaze i manifestacije prisutne na prostoru sjeverozapadne Hrvatske, ne bi trebalo predstavljati prepreku u realizaciji projekta. Kao i svaki drugi temeljni rad tako i budući rječnik predviđa vlastitu nadogradnju, potrebne izmjene, dopune, usklađivanja, jer kao okamjenjeno tkivo naprosto nema šanse da održi korak s neizbježnom dinamikom arheologije.

Metodologija

Grupe obrađivanih termina formirale bi se oko određenih matičnih pojmova, odnosno u vezi s vrstama arheoloških nalaza-muzejskih

predmeta. Naime, upravo muzejski predmeti zahtijevaju ujednačenost u dokumentiranju i klasifikaciji, što je preduvjet za stvaranje jedinstvenog informacijskog sistema, što je opet preduvjet za kompjuterizaciju u muzejskoj djelatnosti.

Matični pojmovi za jedinicu **lasinjska kultura** bit će npr:

- keramika
- kameni artefakti
- koštani artefakti
- proizvodi od drugih materijala

Na primjeru pojma **keramika** pokušat ćemo obrazložiti stvaranje određenih grupa termina, odnosno njihovo kumuliranje oko početnog pojma. Prije svega pojam **keramika** trebao bi se granati na pojam **posude** i na pojam **ostali proizvodi**. Pojam **posude** obuhvaćat će podgrupu **standardni oblici** i **specifični oblici**. Standardne oblike trebalo bi podijeliti na **visoke** i **niske posude**, ali pod uvjetom da se za ove dvije grupe odredi granična vrijednost u međusobnom odnosu visine i širine posude, kako pripisivanje jednoj ili drugoj grupi ne bi ovisilo o subjektivnoj procjeni dokumentariste. Za razvrstavanje posude u grupu visokih ili niskih nisu bitne njihove dimenzije, već indexni odnos između širine i visine, pa tako odrednica velika ili mala (posuda) uopće nije bitna za njezino određivanje kao visoke ili niske.

Za grupu **visokih posuda** mogu se fiksirati npr. slijedeći termini:

- vedro
- lonac – lončić
- amfora
- pehar
- vrč – vrčić

Kod inventarizacije pojedinog primjerka navest će se uz tip posude također i njezin oblik (koničan, bikoničan, trbušast, i dr.).

Kao dobar primjer razrađene terminologije navodimo onu koja se odnosi na halštatsku keramiku Slovenije (J. DULAR, 1982), pa ju kao osnovni princip možemo koristiti i u jednom dijelu našeg projekta, naravno uz

modifikacije koje zahtijeva tematska cjelina, u ovom slučaju lasinjska kultura.

Ukratko navodimo i moguće odrednice za grupu **posude – specifični oblici**. To bi bili npr. termini:

kutlače

žlice

posude na više nogu

bočice

poklopci

ostalo

Grupa **keramika** –podgrupa **ostali proizvodi** može se podijeliti na:

plastika – zoomorfna, antropomorfna

dekorativni predmeti – zrna ogrlica, ostalo

funkcionalni predmeti – utezi, ostalo

Na ovom primjeru htjeli smo objasniti što podrazumjevamo pod kumulacijom termina oko matičnog pojma. Na sličan način trebat će se definirati i termini vezani uz ostale kategorije šireg pojma **keramika**, npr.:

A – tektonski elementi posude (definirati termine kao: **donji dio posude, gornji dio posude; dno, trbuh, rame, vrat, rub** i dr.)

B – faktura i kvaliteta materijala

C – boja – kao osnov za određivanje boje nekog keramičkog predmeta izradit će se uzorak, odnosno skala onih boja koje su uobičajene kod lasinjske keramografije. Svaki dokumentator odredit će boju predmeta kojeg inventira na temelju skale, a boju će označiti ili imenom ili simbolom navedenim na uzorku (npr. svijetli oker – O-3). Na taj način izbjegle bi se neujednačenosti kod određivanja i imenovanja boje keramike;

D – tehnika ukrašavanja (mehanički postupci: urezivanje, ubadanje, žigosanje; plastično ukrašavanje: izbočenja, udubljenja; koloristički postupci: inkrustiranje, prevlačenje bojom)

E – dekorativni motivi (pravolinijski: mreža, trokut, cik-cak, metopa; krivolinijski: girlanda, rozeta, kukasta spirala)

Osim šireg pojma **keramika** obradit će se

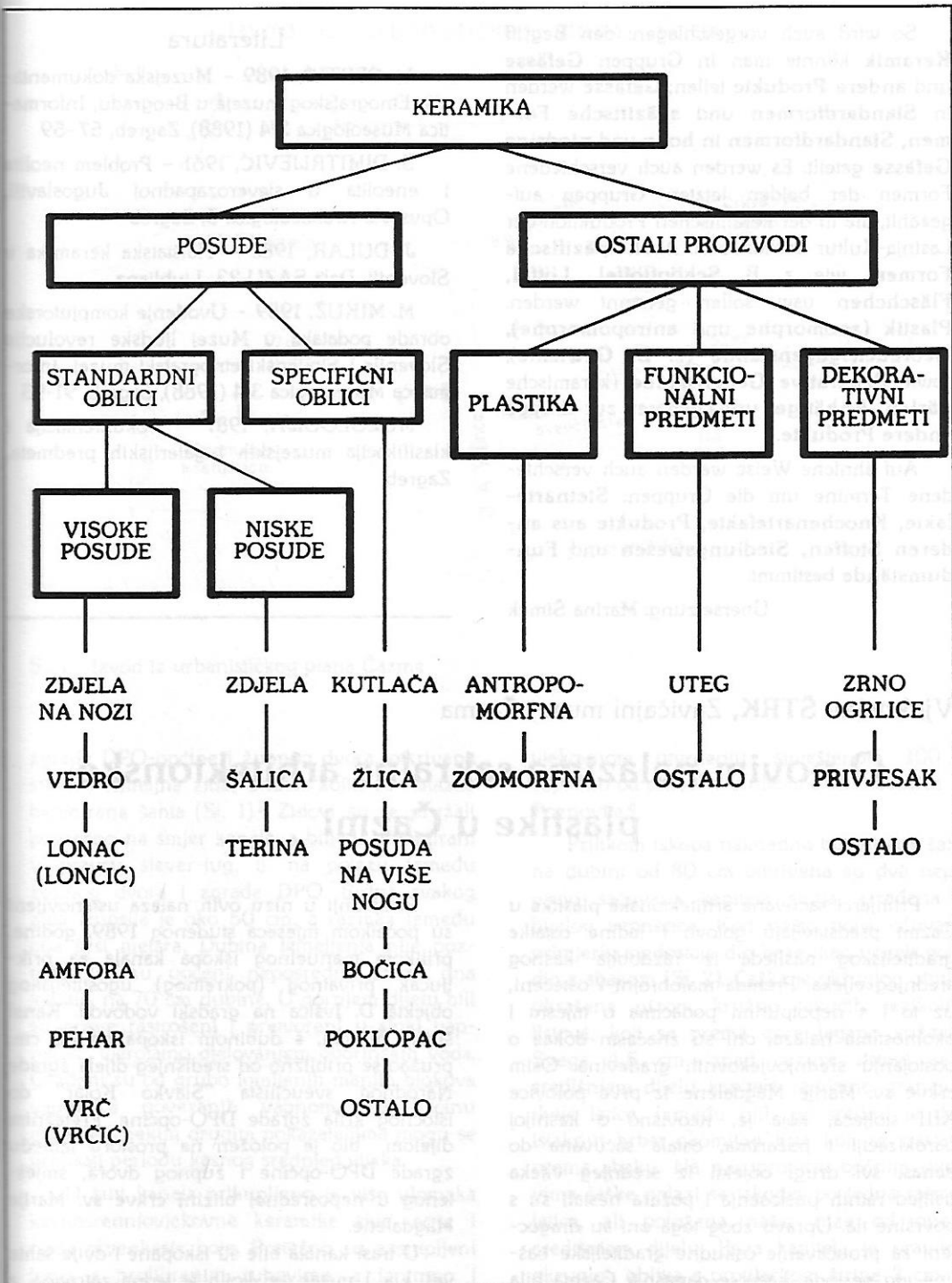
na sličan način i termini vezani uz pojam **kameni artefakt, koštani artefakt, proizvodi od drugih materijala**, pri čemu će spomenuti pojmovi ponovo imati funkciju matičnih iz kojih će proizlaziti termini sve užeg značenja.

Drugu grupu termina predstavljat će oni koji se ne odnose neposredno na muzejski predmet, ali su s njim ipak u određenoj vezi pošto informiraju o mjestu i uvjetu nalaza. To su izrazi kojima će se odrediti pojmovi kao što su **kuća, zemunica, poluzemunica, stambena jama (ili jama za stanovanje), radna jama, (otpadna) jama, ognjište, vatrište** ili možda s vremenom i pojmovi vezani uz pogrebni ritus lasinjske kulture (ovo ovisi isključivo o budućim istraživanjima).

I na kraju podsjećamo da čak niti najosnovniji termini kojima se služimo rutinski i svakodnevno nisu ujednačeni, pa će se svaki pokušaj informatičke obrade podataka u našim muzejima spotaknuti već na **sustavnom iskopavanju – sistematskom iskopavanju, na sondiranju – probnom sondiranju – pokusnom iskopavanju**, da ne nabrajamo dalje. Koji ćemo od ovih termina koristiti, prije svega kod dokumentiranja naših muzealija, ovisi o osnovnom radnom priručniku – terminološkom rječniku, tek sramežljivo spominjanom u našoj literaturi o kompjuterizaciji muzejske djelatnosti (Lj. ČERTIĆ, 1989, 58; M. MIKUŽ, 1989, 92).

Terminologisches Wörterbuch - Bedingung Elektronischer Datenverarbeitung in der Archäologie

Im Artikel wird von der Notwendigkeit einer universalen Terminologie im Bereich der archäologischen Wissenschaft diskutiert. Erst nach Verfassung eines terminologischen Wörterbuches kann man mit der Ausarbeitung Systems zur systematischen Datenerfassung, sowie der Speicherung und Verarbeitung der Daten archäologischer Funde in unseren Museen anfangen. Am Beispiel der Lasinja-Kultur, der reichsten äneolithischen Kulturgruppe Nordwestkroatiens, werden im Artikel mehrere Vorschläge bezüglich der Verfassung eines solchen Wörterbuches gegeben.

Sl. 1 - Shematski prikaz obrade termina vezanih uz matični pojam "keramika"

So wird auch vorgeschlagen: den Begriff **Keramik** könnte man in Gruppen **Gefäße** und **andere Produkte** teilen; **Gefäße** werden in **Standardformen** und **späzifische Formen**, **Standardformen in hohe** und **niedrige Gefäße** geteilt. Es werden auch verschiedene Formen der beiden letzten Gruppen aufgezählt, die in der keramischen Produktion der Lasinja-Kultur vorkommen. Auch **späzifische Formen**, wie z. B. **Schöpföffel**, **Löffel**, **Fläschchen** usw. sollen genannt werden. **Plastik (zoomorphe und antropomorphe)**, **Gebrauchsgegenstände** (z. B. **Gewichte**), sowie **dekorative Gegenstände** (keramische **Pärlen**, **Anhänger** usw.) gehören zur Gruppe **andere Produkte**.

Auf ähnliche Weise werden auch verschiedene Termine um die Gruppen: **Steinartefakte**, **Knochenartefakte**, **Produkte aus anderen Stoffen**, **Siedlungswesen** und **Fundumstände** bestimmt.

Übersetzung: Marina Šimek

Literatura

Lj. ČERTIĆ, 1989 – Muzejska dokumentacija Etnografskog muzeja u Beogradu, Informatica Museologica 3/4 (1988), Zagreb, 57–59

S. DIMITRIJEVIĆ, 1961 – Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji, Opuscula Archaeologica 5, Zagreb

J. DULAR, 1982 – Halštatska keramika v Sloveniji, Dela SAZU 23, Ljubljana

M. MIKUŽ, 1989 – Uvođenje kompjutorske obrade podataka u Muzej ljudske revolucije Slovenije i Slovenski etnografski muzej, Informatica Museologica 3/4 (1988), Zagreb, 91–93

MUZOLOGIIJA, 1987 – Dokumentacija i klasifikacija muzejskih i galerijskih predmeta, Zagreb

Vjekoslav ŠTRK, Zavičajni muzej Čazma

O novim nalazima sakralne arhitektonske plastike u Čazmi

Primjerci sačuvane arhitektonske plastike u Čazmi predstavljaju gotovo i jedine ostatke graditeljskog nasljedja iz razdoblja kasnog srednjeg vijeka. Premda malobrojni i oštećeni, uz to i s nepotpunim podacima o mjestu i okolnostima nalaza, oni su značajan dokaz o postojanju srednjovjekovnih građevina. Osim crkve sv. Marije Magdalene iz prve polovice XIII stoljeća, koja je, neovisno o kasnijoj barokizaciji i požarima, ostala sačuvana do danas, svi drugi objekti iz srednjeg vijeka uslijed ratnih pustošenja i požara nestali su s površine tla. Upravo zbog toga oni su dragocjeni za proučavanje oskudne graditeljske baštine tog perioda, kada je današnja Čazma bila jedno od značajnijih mjesta u ovom dijelu savsko-dravskog interamnja.¹

Posljednji u nizu ovih nalaza ustanovljeni su početkom mjeseca studenog 1989. godine, prilikom manualnog iskopa kanala za priključak privatnog (pokretnog) ugostiteljskog objekta D. Ivšića na gradski vodovod. Kanal širine 50 cm, s dubinom iskopa od 80 cm, pružao se približno od središnjeg dijela zgrade Narodnog sveučilišta "Slavko Kolar" do istočnog krila zgrade DPO-općine. Pretežnim dijelom bio je položen na prostoru između zgrade DPO-općine i župnog dvora, smještenog u neposrednoj blizini crkve sv. Marije Magdalene.

U trasi kanala bile su iskopane i dvije šahte vel. 1 x 1 metar, od kojih je jedna zatrpana, a druga naknadno betonirana. Prema podacima radnika koji je vršio iskop, na dionici između